

II 70958
/ II
5

GLASOSLOVJE

slovenskega jezika.

Po

dr. Fr. Miklošič-evi „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen“,

I. Band. Wien 1852.

posnel

Anton Lésar,

učitelj veroznanstva in slov. jezika na c. k. nižji realki v Ljubljani.

1861.

Natisnil Jožef Blaznik.

I 70958

V V O D.

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
Biti slovenske kervi, bodi Slovencu ponos.
Spomnite se imenitnosti del pokojnih očetov,
Cenite vrednosti sicer roda sedajnega tud;
Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj;
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.
J. Koseski.

I.

Nad osemdeset milijonov Slovanov, katerim se prištevamo tudi mi Slovenci, menda le evropske države štejejo; koliko jih pa še po državah azijskih živi, še preiskano ni.

Slavni Šafařík Slovanom po posameznih njih rodovih naslednje število prilastuje:

1. Vele-Rusom	35.314.000
2. Male-Rusom	13.144.000
3. Bele-Rusom	2.726.000
4. Poljakom	9.365.000
5. Šerbo in Ilircem	5.294.000
6. Čehom in Moravanom	4.414.000
7. Bulgarom	4.587.000
8. Slavencom	2.753.000
9. Slovencom	1.151.000
10. Hervatom	801.000
11. Zgornjim Lužičanom	98.000
12. Doljnim Lužičanom	44.000

vsem skupaj tedaj 77.691.000.

Novejša statistika pa njih število nad 80.000.000 stavi.

Pač lepo število, ki dokazuje, da so Slovani najštevilniši narod v Evropi in za Arabljani celó na svetu.

Da Slovani prvotni prebivalci v Evropi niso, mi ni treba dokazovati; prišli so, kakor vsi zdanji evropski narodi iz Azije, in sicer Slovani iz Indije; saj po jeziku smo z njimi enega debela. Kako in kdaj so iz Azije preselili se v Evropo, se ne vé; kdaj v te kraje, ki jih še zdaj imajo v lasti, zgodovinarji tudi še do terdega skazali niso; vendar pa po najnovejših preiskavah večidel terdijo, da je Panonija njih prvotna domovina v Evropi. Da jih toliko število ni prišlo, menda ni treba omenjevati. Nestor prvotne Slované med Donavo in Tiso posaja. Od ondod so se selili in razširjali krog in krog, proti severju in jugu, proti zahodu, pa tudi še proti vzhodu; nekteri prej, nekteri pozneje.

Ktere kraje in dežele pa Slovani zdaj imajo v lasti, nam zemljopisi kažejo. Njih sedeži se razprostirajo čez polovico Evrope med baltškim, jadranskim in črnim morjem; — čez tretjino Azije od severja tjé do kitajskih zidin in elik kos severne Amerike.

Ponosno torej Slovan zamore s českim pesnikom Kolárjem zaklicati: „Našemu narodu sonce nikdar ne zahaja.“

V državnem obziru Slovanov živi: pod ruskim carom 53.502.000, avstrijskim cesarjem 18.000.000, pruskim kraljem 2.108.000, saksonskim kraljem 60.000, turškim sultanom pa 6.100.000.

Ali so Slovani o svojem prihodu v Evropo vsi le en jezik govorili, med jezikoslovci še pravda teče. Toliko pa je gotovo, da čem dalje nazaj sledimo slovanske jezike, tem bliže so si in manj razlik je med njimi.

Dandanašnji so pa med njimi tolike razlike, da jih jezikoslovci ne le v več narečij ločijo, ampak celó v več jezikov; in sicer mnogi mnogotero. Najnaravniša, terdnejša in zlasti za nas Slovence najvažnejša pa je razredba Miklošičeva, ki loči deset slovanskih jezikov in narodov, ter jih v naslednjem redu stavi: 1) staroslovenščina, 2) novoslovenščina, 3) bulgarščina, 4) serbščina, 5) malorusščina, 6) veleruščina, 7) češčina, 8) poljščina, 9) gornje-serbščina, in 10) dolnje-serbščina.

Kot nekdanj Šafařík tudi Miklošič nekdanji pisemski jezik, ktereга staroslovenščino zove, na čelo stavi, ker ima, dasiravno tudi vsem sedanjim slovanskim jezikom ni vir ali mati, vendar najstarjo obliko in najterdnejše pravilo za vse, in se smé po pravici imenovati serce slovanskega jezikoslovstva.

Da se slavni dr. Miklošič derži ravno tega reda, mu je glavni vzrok sorodstvo in bližnja podobnost vsakega današnjega slovanskega jezika z nekdanjim cerkvenim ali staroslovenskim jezikom.

Da si tudi staroslovenščina ni mati vsem sedanjim slovanskim jezikom, je pa vendar mati dvema, in sicer našemu jeziku, ki ga Miklošič zove „novoslovenskega“ in bulgarščini.

Tega se boš prepričal, ako sedanji slovenski jezik primerjaš z najstarejšim spisnim spomenikom slovanskim, ki mu pravimo brizinski rokopis. — Pisali so ga misijonarji, ki so med letom 769 do leta 1000 keršansko vero oznanovali Slovencom karantanskim. — Dragoceni ti spomeniki so se nam ohranili v prepisih iz 11. in 12. veka. — Brizinski rokopisi se jim pravi, ker so bili hranjeni v mestu Brizinu (Freisingen) na Bavarskem in še le po-

znejše preneseni v Monakovo, kjer so bili najdeni v neki bukvarnici leta 1807. — Ta rokopis obsega tri od dveh različnih misijonarjev pisane odlomke, ki ima vsak svoj poseben pravopis: 1) očitno spoved *), ki jo je srenja molila za duhovnikom; 2) homilijo o grehu in zveličanju; in 3) eno spovedno molitev. — Homilijo je neki sestavil Abraham Karantanski, brizinski škof od leta 957 do 994; una dva spisa sta pa, ako se sodi po jeziku, še starejša. Naš slavni rojak Jernej Kopitar je preimenoval ta rokopis napisati dal v svojem: „Glagolita Clozianus“ ter ga učeno razložil.

Še starejši ali saj toliko star je pa slovenski napis na vojvodskem stolu, ki stoji na Gosposvetskem polju blizu pol-drugo uro od Celovca na desni strani ceste. Kakor sploh zgodovinarji terdijo, sta stol in napis iz dobe Ingua, poslednjega slovenskega vojvoda konec 8. stoletja. Še dandanašnji so brati sledeče besede:

**VERI
MA SVETI VERI
PRAVDO BRANY VDOVE.**

Novoslovenščina, govori Miklošič, ki se je nekdaj veliko dalje razprostirala, se še zdaj razteza tudi ne le po sedanjem Slovenskem (Kranjskem, Štajarskem, Koroškem, Goriskem, Primorskem, Terzaškem), ampak tudi po Hervaškem zlasti po treh županijah, varaždinski, zagrebški in križevski, in brez dvoma tudi po zahodnem Ogerskem, posebno po županiji zaladski. — Sicer jo je po Hervaškem, po mestih že celó, serbsčina mnogo spremenila; pa vendar je še zdaj celó govorica meščanov po omenjenih županijah bliže slovenščini kot serbsčini, torej Miklošič (zdaj tako imenovano) Horvaščino, katero Habelič v 17. stoletju še slovenščino zove, v primerjavi z novoslovenščino razlaga. — Le kdor sedanjo slovenščino po tej širjavi dobro pozna, jo zna tudi prav primerjati z nekdanjo ali staroslovenščino in bode se prepričal, da je sedanja slovenščina v resnici prava in sicer prava, bulgarsčina tudi sicer, pa še le druga hčerka preslavne stare slovenske matere, v kateri najdete svojo razlago.

Kdor Slovanov koli hočeš svojega jezika temeljito izučiti se in seči mu do jedra, vedi, da se to ne more zgoditi, ako v staroslovenščini ne iščeš jedra. In zares, ne najdemo slavnega jezikoslovca slovanskega, ki bi se ne bil napajal z zlato roso prestare matere Slave. Če pa vsakemu Slovanu velja, kolikanj bolj Slovencom nam prvim njenim sinom, ki se po nji imenujemo Slovenci.

Pač čudno, pa resnično je, da so bili nemili časi za nas Slovence; časi, kjer smo bili skorej zgubili to lepo svoje ime, za katero, da se nam je rešilo, se je bilo veliko truditi in boriti nam. Čudno pa resnično je, da nam lepega našega starega imena še zdaj nekteri nočejo priznati ter nas še vedno Kranjce, Štajarce, Korošce, Goricane, Istrijance kličejo in slovenski jezik kranjski, štajarski, koroški, istrijski jezik imenujejo. Čudno pa resnično je, da je ime Slovenec nekterim ljudem tern v peti!! Zakaj? ne vem. Berž ko ne zato, ker od našega naroda, od našega jezika še toliko ne vejo, kot od kitajskega, za katerega jim je tudi skoroda več mar bilo kakor za našega.

Ti pa, ljubi moj Slovenec! nikdar ne zabi, da si Slovenec; nikdar se ne sramuj lepega svojega imena. Kdor sam sebe zaničuje, kdo ga zamore čislati in spoštovati? —

*) Pač važni spomeniki ne le v jeziku, temuč tudi verskem obziru Slovencom nam katoliškim.

Spoštuj tudi svojo staro mater, ki je tvoje prednike rodila in dojila, in še moči dovelj ima, tudi tebi dajati tečne jezikoslovne hrane, tudi tebe še ogrevati z ljubeznijo do naroda tvojega. Spoštuj svojo staro mater, zakaj le ona te veže s tvojimi sorodovinci, s tvojimi brati, z deveterimi slovanskimi narodi, brati te z osemdesetimi milijoni Slovanov!

Dostojno spoštovanje ji boš pa skazal najbolj s tem, da se pridno in rad učiš staroslovenščine in hčerke njene novoslovenščine, pa tudi njene sestre še ktere.

II.

Prava ljubezen domovine in domorodnosti, slehernemu sveto dolžnost naklada, svojemu narodu po svoji moči koristiti, torej tudi, pravim jež, v svojem jeziku popolnoma izobraziti se. — Da je namreč jezik glavni del narodnosti, mi ni treba dokazovati. Grozno malo boš koristil v duševni in telesni blagostan svojemu narodu, ako nisi zmožen, svoje vednosti, umetnosti in učenosti priobčiti narodu svojemu. Perva skerb pa ti bodi, bratom svojim po kervi in jeziku pripomoči ki izobraženju, liki in omiki na višo stopnjo, po kateri vsi narodi hrepeni in tudi morajo hrepeneti, ker je to namen, katerega je imel Stvarnik naš, ko je človeškemu sercu vlagal in sadil blaga čutila in drage zmožnosti, ki se dajejo blažiti in izobraževati dan za dnevom.

Ne more se narodu našemu očitati, da ni imel in da tudi zdaj nima bistrih glav in blagih sere, ki so gorele in še goré bodi si za dušni, bodi si za telesni blagor naroda svojega. — Toda nemila osoda, ki je že zdavno narodnost našo tlačila, verige, ki so mili jezik naš vezale in vklepale, jim niso pripustile, narod svoj po njegovem duhu izobraževati. Učenosti, umetnosti in vednosti so imeli; jih priobčiti narodu, niso umeli, da ne rečem, niso smeli. — Slovenec, ki svojemu slovenskemu narodu dopoveduješ ali dopisuješ v katerem ptujem jeziku koli, podoben si očuhu, ki lačni deci svoji daje netečno jéd, ktere ne more prekuhati in prebaviti njih želodec; vse drugač pa marljiva čbelica ravná, ki, kadar ji jame domače hrane primanjkovati, sicer tudi na ptuje polje, v ptuje gozde leta, nabirat sladkega soka; al ona ga potem na svojem domu sebi in družinici svoji prekuha v sladki med.

Vsled cesarskega diploma, ki ga nam je prinesel 20. dan oktobra 1860, vsled cesarskih pisem, ki so zagledale 26. svečana 1861 beli dan; vsled cesarskega nagovora, s katerim so presvitli Cesar nagovorili državni zbor 1. majnika in vsled že večkrat s cesarsko besedo ponavljane enakopravnosti vseh narodov avstrijskih: vsled vsega tega hoče in more enkrat tudi nam Slovencom milejša in veselejša doba nastopiti. Kdo bo prezerl, da že mi imamo v tem obziru veselejše čase, kakor so jih imeli naši pomenli predniki? Vsaki narod naj se po svojem duhu naravno mika, s svojim mlekom pita. Kdor nam hoče dati ptujega boljsega, mu bomo iz celega serca hvaležni, ako nam ga ponudi v taki posodi, v katero se zamore zajemati, to je, v domači besedi; le v nji sami se nam prekuha v tečni sok.

Ali da ob kratkem rečem: Narodu svojemu boš na veke le koristil, ako mu v njegovem jeziku dopoveduješ, kar ti blago serce tvoje navdihuje; Slovenec s ptujim jezikom ozir omike boš koristil le nekterim, ki so se izučili ptujega jezika, svojemu slovenskemu narodu pa le ptujec ostaneš.

Omenjene resnice, akoravno jasne kot beli dan, se marsikomu sicer še temne zde kot črna noč in nočejo jih priznati zlasti slovenskemu narodu ne. Toda, enkrat si bodo

na postavni poti naravno pot prederle, naj se jim zdaj stavi še toliko zanj. Torej Slovenec! ne čislaj le in samo ne spoštuj svojega jezika, ampak goji, širi, likaj, mikaj, množi in uči se ga rad in temeljito, da po njem postaneš zmožen, koristiti slovenskim svojim bratom.

III.

Ravno to dolžnost ti nakladajo ugovori, ki se jeziku našemu upirajo in obrekovanja in opravljanja, s katerimi se še vedno pita jezik naš.

Poprašajmo: kaj zoper naš mili jezik govoré in kdo so, ki govoré?

Zmed vseh ugovorov in obrekovanj zoper naš jezik, ki hočem jih nekoliko le pretresati, si naslednje odberem:

1. Slovensčina je še revna in neugodna. — Da koj spoznamo krivico, ki nam jo dela ta ugovor, le poglejmo, od kod izvira? Pregovor slovenski pravi: Pes, kadar laja, miži. Ravno tako obrekovavec to govori, kar res ni. — Prašam torej, kdo si, ki tako govoriš? — Ali znaš slovenski jezik? Kdor ga popolnoma zná, v ta rog trobil ne bo, ker vé, da zamore v njem vse dopovedati, kar vé in misli. In za kaj vé jezika treba ni! — Ako pa slovenski ne znaš, bo tvoja sodba li zamogla resnična in pravična biti? — Ali ni veliko bliže na jeziku, reči: Ne jezik, le ti si v jeziku revež in neugodnež? — Nauči se poprej slovenski, pa popolnoma in temeljito, potem še le sodi. Dokler tega ne storiš, le kakor slepec barve sodiš. — Kadar se ga pa izučiš, staviš sto na eno, da bo ta tvoja sodba drugačna od prejšne.

2. „Slovenska mati me je rodila, od mladih nog slovenski govorim, in vendar ne umem postav slovenski danih, ki se mi donašajo.“

Taka pritožba zoper naš jezik je bila že tolikrat brati; pisati so jo mogli le protivniki narodskih pravic, ker prištevajo, da tako govori slovenski kmet in celó župani. — Al prašajmo kmeta ktereга družega naroda, kaj postava govori. Javalne vam bode vedil več povedati od slovenskega; in če bo tudi vedil več ali vse povedati, kar postava govori, od kod to izvira? — Ali ne ravno le od tod, ker se je učil svojega jezika v šoli, in ne le poslušal, kako sta govorila njegov ded in oče. — Ako bi se bil slovenski kmet slovenski učil v šoli, bi postavo slovenski dano tudi razumel. Memo gredé omenim pa, da postave niso ravno najbolj razumljive; sicer bi ne teklo toliko pravn ravno med postavu-učenimi in sodniki.

3. Tudi sicer učeni malo razumejo, kar se jim (nekako novo-) slovensko dopoveduje; — mi zopet na uho zadoni. — Prav ste djali, sicer učeni, to je, v vseh ali saj v veliko družih rečéh učeni, le v jeziku slovenskem ne. Dobro vemo, da ima narod naš, kakor smo že rekli, marsiktero bistro glavo in blago serce, in vendar slovenskega jezika ni učen; ali ne toliko njemu, nemili osodi gré graja.

Napak in krivično pa je sklepati, da je slovenščina, kakor jo praviloma govorimo in pišemo, nov jezik, ker je tisti ne razumejo, ki se je nikdar učili niso. Da mešance, ki se je zlasti po ljubljanskih ulicah, skorej bi rekel, ukoreninila, ne pišemo, je resnica; ali nam pa more to pаметen človek za zlo vzeti? Bi li ta mešanca ne bila celó nov jezik, kteremu bi ne vedili še imena dati?

In ali je to nov jezik, od ktereга smo skazali, da je skoz jezer let tako malo se spremenil, kakor morebiti nobeden na svetu? —

Ako zdanji knjižni jezik nemški hočemo primerjati z njegovo staro materjo, se pač večje premembe kažejo. Kteri prost nemec bo razumel vsakdanjo molitev „o čenaš“, ako mu ga nagovarjaš, kakor so ga molili za časa Karola vélikega.

Kolikega razlagovanja je treba, preden se razume najstarejši nemški spomenik?

Ali je to nov jezik, ki ga govori prosti kmet in razume prosti kmet, da le ima potrebne zaumke?

Ako slovenščino po nemilih časih vrinjene ptujščine *) in napake čistimo, se nam li more očitati, da nov jezik slovenski govorimo ali učimo?

4. Saj tega nam ne boste tajili, „da vedno nove besede kujete“, se zopet drugi protivniki našega jezika glasé!

Zgodovina vseh narodov nam skazuje, da z narodovo omiko štríc omikuje se tudi njegov jezik; zakaj nove reči, ki jih poznavamo, nova opravila, ki jih delamo, novi zaumki, ki jih dobivamo, tudi novih besed zahtevajo. Kakor vede rastejo in se širijo, tako raste in širja se tudi jezik. Gotovo na svetu ni jezika, ki ga je govoril neomikan narod in bi zadostil bil narodu tudi potem, ko se je na višo stopnjo povzdignil v omiki; nasproti pa tudi ni omikanega naroda, čigar jezik ni omikan. Narodova in jezikova omika ste si vedno za petami.

To resnico, ki mi je menda pameten človek ne more ovreči, si dobro zapomnite, ki nam očitajte pravite, da vedno nove besede kujemo.

Pač čudno: na eni strani nam revšino očitajte, na eni nam pa nočete dopustiti, iz revšine si pomagati!

Da smo si že marsiktero novo besedo izkovali in jo bomo še, kar nič ne tajimo in nam tudi treba ni tajiti; toda vprašam vas: kateri omikan narod jih ni koval in jih vedno še ne kujé? Da jih le v narodovem duhu kujé! Ako pa noče kovati novih, si pa ptujih izposojuje. Pošteni nam sosedge Nemci, ki menda čez 30.000 dovezitih ptujk v svojem jeziku štejejo, nam jo bodo gotovo poterdili.

Kakor vsi narodi, ravnamo tudi mi Slovenci. Za novo reč, za nov zaumek ali nove besede iščemo ali si jo pri kom izposojujemo.

Novo skovana slovenska beseda mora biti taka, da je ali koj ali pa kmalo in lahko razumljiva celemu narodu, ker smé izpeljana biti le iz ktere že znane slovenske korenine. Ptujci, kterih jezik ni gibčen kakor naš slovenski, sicer tega ne morejo razumeti, Slovenec pa se tega vsak lahko prepriča, da le eno skovano besedo premišljuje in opazuje.

Da marsiktero novo besedo skujemo, je tedaj res; ali kaj izhaja iz te opravičene resnice? — Edino to, kar sem že večkrat djál: Slovenec, rad in temeljito se uči svojega materneга jezika, da prešineš njegovo jedro in se ne dotikaš le lupine, da bodeš znal v slovenskem dubu kovati besed slovenskemu jeziku in zamogel nove reči in nove zaumke priobčiti bratom svojim.

Zastran izposojevanja pa se deržimo naslednjega pravila: Bodimo enaki marljivi in razumni čbelici, ki najprej cvetlicam in rastlinam sploh na domačem vertu sebi potrebni sok poserka, potem si ga gré še le iskat na ptuje; ali da naravnost rečem, še le kadar si drugač ne moremo preskerbeti besed potrebnih, si ptujk izposojujemo in še le takrat ptujke jemljimo med domače.

*) Nemščine ali italijanščine, ki so se ju navzeli dotični mejaši in zlasti mestjani.

Da to pravico tudi mi imamo, in ne le drugi narodi, mi bo očital le tisti, kteremu ni nič po volji, karkoli Slovenci mi počnemo. Edino to bi jim bilo morebiti všeč, da bi se mi odpovedali narodnosti svoji! To pa mi bi mogel slehern, ki dobro slovenski zná, poterditi, da se poredkoma znajdemo v taki sili.

5. „Oho, ravno to je, kar mi imamo pred očmi ali nam morete tajiti, da imate veliko bulgarskih, hervaških, serbskih, českich, poljskih in celó rusovskih besed v jeziku svojem?“

Tako slišim ugovarjati nam. Da imamo veliko veliko besed, ki jih imajo tudi drugi slovanski narodi, kar nič ne tajimo, se le še s tem ponasamo. To tajiti bi zamogel, kdor sorodstva med Slovani ne pozná. Al ravno s tem pa kaže, da slovenščini še do lupine ni prišel; pa vendar hoče viši sodnik biti in pravico imeti, k smerti obsoditi revno mlado hčer stare slovenske matere.

Tukaj je pa še naslednje omeniti: Marsikaj jih je med nami, ki slovenski govoré in vendar oistro sodijo o ptujstvu naših slovenskih besed. Po ljubljanskem slovenskem govoru slovenščina ni soditi. Ljubljancanom sicer hvala in slava gré, da imajo lepo izreko, da besed ne pretegujejo in ne zategujejo in zlogov ne požirajo. Ali da popolnoma čisto slovenščino govoré, še niso bili nikjer pohvaljeni. Dobé še Slovenci, kterim je koj vsaka serbska, česka ali celó rusovska, ki se govori unkraj Šiške ali Lavrice, unkraj Udmata ali Viča. — Slovenci, nikar tako! Bodi nam ljuba in draga beseda, ljub in drag pregovor, naj si že raste kjerkoli, da le na slovenski zemlji poganja iz slavenske korenine; bodi si pod Triglavom ali Snežnikom, pod Kórenom ali Gorjanci, pod Mangartom (Babjem zobom) ali Grintovcom, pod Blegašem ali Nanosom, pod Krimom ali Kumom ali Učko; takraj Ljubelja ali unkraj; — ob Savi, Savini, Dravi ali Muri, ob Idrici, Soči, Reki ali Kopi, ob Bistricah, Kokri, Sori, Kerki ali Pivki; na hribih ali dolinah, na višinah ali nižavah, na gričih ali planjavah, na suhem ali bo morji, na kamninah (Krasu) ali melinah; — na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem, Goriškem, Teržaškem ali Primorskem, po mestih, terjih ali vaséh.

6. Še enega očitania morem omeniti, ki nam ga delajo sosedje naši Lahi ali Nemci. Očitajo nam, ki se omiki na ptuji podlagi upiramo, da smo nehvaležni, ker smo le po njih in od njih prejeli omiko, kolikor je imamo. — Koliko resnice je v očitani tem, ne bom preiskaval. Rečem le naslednje:

Da smo vam blaženi sosedje Lahi in Nemci za marsikaj hvaležnosti dolžni, ne bom preziral. Saj vem, da so vaši misijonarji Slovencom nam po zahodnih in severnih krajih najdražji dar — sveti evangeli*) prinesli, ki smo ga do zdaj vedno nepopačenega ohranili in ga vedno hočemo hraniti. Za ta dar severnim bratom našim prinesen vam vsi Slovenci večno hvalo dajemo. — Tudi za omiko, ki nam je po vas došla, vam hvalo vemo. Toda vprašam vas: Ali ste vi sami iz sebe dosegli stopnjo omike in izobrazjenja, na kateri stojite dan današnji? Ali je niste pili in serkali pri ptujih narodih? — Ali vam je gerška, rimska, francozka ali omika kterega naroda koli celó neznaná ostala? — Nikar ne mislite, da vam to očitamo! Nikakor ne, saj nam je znan naravni zakon, da vsaka vednost, umetnost in učenost, ki jo znajde človeški duh, je lastina vseh duhov človeških, ki si jo vedo in znajo pri-

občiti enako marljivi čbelici, ki sok, kterega je nabrala na ptujem polji, travniku in gojzdu in ptujim cvetličicam in rastlinam izserkala, v domačo jéd prebavi in prekuha, v presladki med na svojem domu. Mislim pa tudi, da spolnujeta laški in nemški narod le dolžnost, ktero jima ravno hvaležnost za marsiktero ptujo vedo in umetnost naklada, kadar s svojo omiko napajata ali hranita kateri ptuj narod koli.

Še eno vprašanje imam do teh, ki nam svojo omiko očitajo. Ali bi se bili vi v ptujem jeziku kdaj povzdignili do stopnje, na kateri zdaj stojite? — Ravno tako mislimo tudi mi, da vas nikdar ne moremo doseči, ako se narodu našemu vedno dopovedujejo vede in umetnosti le v ptujem jeziku. Prederznemo se še celó izgovoriti, da bi gotovo tudi mi zdaj na viši stopnji omike in izobrazjenja stali, ako bi se bili že dozdam po naravni poti, na narodni podlagi, kakor vi, mikali in izobraževali.

Kaj zopet iz teh očitanih izhaja? — Že v drugo in tretje izgovorjena dolžnost za vsacega Slovenca, ki hoče biti pravi domorodec: Slovenec! rad in temeljito se uči svojega maternege jezika, da zamoreš po svoji moči, po svojem stanu, po svojih zadevah pomagati na višo stopnjo omike in izobrazjenja svojemu slovenskemu narodu!

IV.

Iz vsega, kar sem dozdam ob kratkem le govoril, — marsikaj bi se dalo tudi še povedati iz djanskega življenja, — res za vsacega Slovenca, ki hoče biti pravi domorodec in resničen djansk prijatelj naroda svojega, očitna dolžnost izhaja, z vso močjo poprijeti se jezika maternege, ter se ga temeljito naučiti.

Nikdo pa nikar ne misli, da svoj jezik temeljito znaš, ako le rabiti več oblike njegove. — Oblike vsakoršnega jezika, kakor so tudi govoru potrebne, nikakor niso najpoglavitniši njegov del; zadostujejo le vsakdanjemu človeku. Jezikoznanci, ki si morejo prizadevati prešiniti jezikov duh, še po vse kaj družem poprašujejo; oni temelje njegove preiskujejo in jedra njegovega iščejo. Jezikov temelj so glasovi, ki se stikajo v besede, in besede, ki se vežejo v stavke ali izreke. Le on, ki popolnoma pozná glasove kakega jezika, si bo svest, zakaj te ali te oblike praviloma rabi, kako so se današnje oblike izrazile v jeziku. Učenim jezikoslovcom skorej vse nepravilnosti zginujejo, ki tem, ki so le oblikarji, glavo belijo.

Le on, ki pozná naravne pravila, po kterih si narod sklada in vverstuje misli, bo zamogel spoznati, kako se naj tudi besede vežejo v stavke ali izreke, in izreke v cele govore, da so po in v duhu narodskem.

Kdor nimaš tega znanja, se še ne prištevaj jezikoslovcom, akoravno oblike jezikove popolnoma poznáš in rabiti več.

In ravno z namenom, k temeljitejemu izučanju milega našega slovenskega jezika trohico po svoji moči pripomoči zlasti slovenski šolski mladeži, in k upu veselejše prihodnosti našemu slovenskemu narodu, je spisan nauk, ki ime nosi: „o glasoslovji slovenskega jezika.“

Posnet je ta nauk večidel po izverstni: „Vergleichende Grammatik aller slavischen Sprachen. I. Band. Wien 1852“, ktero je spisal domorodec naš dr. Fr. Miklošič, ki mu bodo čast in slava na veke peli hvaležni Slovenci in gotovo tudi drugi Slovani vsi za vsa njegova slavna dela slovanskemu slovstvu v prid.

*) Se ve da v slovenskem jeziku, in ne v svojem.

Glasoslovje slovenskega jezika.

(Posneto po dr. Fr. Miklošič-evi „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen“, I. Band. Wien 1852.)

Glasoslovje slovenskega jezika nas uči spoznavati, kateri in kakošni so glasovi njegovi, in po katerih pravilih jih slovenski narod veže in strinja, da so zlogi in besede lahko izrekljivi in ušesom prijetni, t. j. da so lepo- ali blagoglasni.

I.

A. Ktere glasove slovenski jezik ima in s katerimi čerkami ali pismeni jih zaznamnja?

Vsaki govor, tedej tudi slovenski je zložen iz stavkov, stavki se skladajo iz besedi, besede iz zlogov in zlogi iz čerk ali pismen.

Stavek je misel, ki jo komu z besedami razodevaš, kar storiš le z eno besedo, ali z večimi.

Beseda je zaumen, ktereга komu z glasom ali z glasovi naznanuješ; beseda ima ali le en zlog, ali jih ima več.

Besede so ali *korenike*, *rastlike* ali *sestavljenske*. *Korenike* so, ki niso iz nobene besede zrastle; ktere se pa iz njih zraščajo, *rastlike* imenujemo: *uk*, učiti, učitelj, učenec, učenica, učenka, učenje, učnost i. t. d. *Sestavljenke* pa tistim pravimo, ki so zložene iz dveh besed: na-uk, pod-uk i. t. d.

Zlogi so deli besedi in se zlagajo iz čerk ali pismen, t. j. iz pisanih znamenj za posamezne glasove.

Vse čerke, ki jih ima kateri jezik koli, se imenujejo: *abeceda*, staroslovenski pa: *azbuka*.

Kolikor temeljitih glasov, toliko čerk slovenski jezik ima. Jezika, v katerem bi imel vsak nar natančnejši glas svojo čerko, na svetu ni.

Slovenci imamo 24 glavnih glasov, tedej tudi 24 čerk, in sicer:

a, b, c, č, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž. — V naši abecedi sicer še eno

čerko nahajamo po slovnica; toda ni slovenska, ker slovenec ne pozna njenega glasu. Treba nam je je pa v abecedi, ker se je v vsih ptujih besedah ne moremo ogniti; in ta je: f.

Ker se glasoslovje našega jezika ne dá popolnoma in temeljito razumeti, ako se vedno ne stika in ne primerja s staroslovensko svojo materjo, bomo, kadar se nam bode potrebno zdelo, na staroslovenščino sklicovali se. Torej tukej tudi staroslovenska, ali prav za prav cirolova pismena pristavimo z njihovimi imeni in s pomenom, ki ga ima vsaka v naši latinski abecedi. So pa naslednja:

A = a,	az.	T = t,	tvrd.
Б = b,	buki.	У = u,	uk.
В = v,	vede.	Ф = f,	fert.
Г = g,	glagol.	Х = h,	her.
Д = d,	dobro.	Ш = št,	šta.
Е = e,	est.	Ч = c,	ci.
Ж = ž,	živete.	Ц = č,	črv.
С = s,	zelo.	Щ = š,	ša.
З = z,	zemlja.	Ъ = o/e,	jer.
И = i,	iže.	Ы = i,	jeri.
І = i,	i.	Ь = e/i,	jerek.
К = k,	kako.	Ѣ = é (ej),	jet.
Л = l,	ljudi.	Ю = ju,	ju.
М = m,	mislite.	Ѧ = é,	es.
Н = n,	naš.	Ѧ = a,	as (bódem)
О = o,	on.	ІѦ = je,	jes.
П = p,	pokoj.	ІѦ = ja,	jas.
Р = r,	rči.	Ѧ = th,	thita.
С = s,	slovo.	Ѧ = i (y),	izica.

B. Kako glasove in čerke delimo?

Čerke po glasu, ktereга pomenjajo, razpadajo na *glasnice* in *tihnice*, ki jih navadnje *seglasnice* imenujemo. —

Glasnice so: a, e, i, o, (r), u, in se tako imenujejo, ker se same za sé že glasé; vse druge čerke se pa zložno in jasno le s pomočjo glasnic dajejo izgovarjati, od tod njihovo imé *seglasnice*; same za sé se le zamolklo ali tihoma dajo izgovarjati, od tod drugo imé *tihnice*.

Staroslovenščina pa šteje naslednje glasnice:

A, E, H, O, J, P; Ā, Ħ, Ț, Țl, Ț, Țy.

Med njimi najdemo torej dve, ki ste nam zdaj le tihnici, namreč **J** in **P**.

Nekteri slovani so si ji glasnici obdržali, torej ne pred njima, ne za njima ne pišejo glasnice *e*; p. srce, držati, rdeč, rž, rjav; vlk, — pln, tlst, stlp. Mi Slovenci pa pišemo: srce, deržati, erdeč, rež, erjav; volk, poln, tolst, stolp; torej smo glasnico *l* v zlog *ol*, glasnico *r* pa v zlog *er* ali *ru* povzdignili ali stopnjali. Ne bi bilo napak, da se saj glasnice *r* zopet do dobrega poprimemo; glasnice *l* pa menda ne bomo nikdar več obudili v življenje.

Glasnice delimo v *terde* in *mehke*, ali: *široke* in *ozke* (*tesne*); široke so nam: a, u, r, o; tesne pa: e in i.

Glasnice ali čisto in polno, ali pa le zamolklo in na pol izgovarjamo; od tod jih tudi delimo: v *polnoglasne* in *poglasne*. Kjer glasnico le na pol izgovarjamo, namesto nje navadno pišemo *e*, reje *i*.

V staroslovenščini razpadajo pa na *enojne* in *sestavljene*, katerim *dvoglasnice* pravimo; tem prištevamo: **Ț** in **OȚ**; unim pa vse druge; — na *terde*: **A, O, Ĥ, Ț**; in *mehke*: **E, H, Ā, Ț, Ț**; — na *čiste*: **A, E, H, O, J, P**; *skaljene*: **Ā** in **Ĥ**; kalí jih pa to, da so jih skoz nos izgovarjali in jim torej *n* družili. — Enojne pa zopet na *močne* in *oslabljene*; — *močne*: **A, E, H, O, J, P, Ā, Ĥ**; *oslabljene* pa: **Ț, Ț**.

Dvoglasnic slovenci zdaj nimamo, ako nočemo tako imenovati glasnice *é*, katero kakor *ie* ali *ej* izgovarjamo.

Gledé staroslovenščine še ene verste glasnic omenjamo, namreč *sestavljenih*, ktere *jotirane* imenujemo, ker se s čerko *j* vežejo, ki se ali pred nje stavi ali za njimi glasi; te so:

ja, je, ji, jo, ju, jó, jé
aj, ej, ij, oj, uj, — éj.

Seglasnice pa v stari in novi slovenščini ali po *udih*, s katerimi jih zlasti izgovarjamo, ali po njih *glasu* delimo.

a) Po udih razpadajo:

1. v *jezične*, l, n, r, j, lj, nj, rj; — imenujemo jih tudi: *gibčne*;
 2. v *zobne*: d, t; —
 3. v *ustnične*: b, m, p, v, f; —
 4. v *goltne*: g, h, k; —
 5. *siskajoče* ali *sikavce*: c, s, z; —
 6. *šumeče*: č, š, ž; —
- ker jih zlasti ali s pomočjo jezika, zob, ustnic, golta, ali pa siskajoče in šumeče izrekujemo.

b) Po glasu ločimo seglasnice:

1. v *terde*, ki se čversto, in
2. v *mehke*, ki se rahlo glasé;
tem prištevamo jezične l, n, r, lj, nj, rj; unim vse druge.

C. O lepglasji.

Le malo jezikov je menda, ki bi v lepglasji prekosili slovenskega, zlasti kadar natanko izgovarjamo vse glasove, kolikor jih pišemo.

Besede naše so ali korenike, ali rastlike ali pa sestavljenke. *Korenike* same na sebi kakor so, so zgolj lepglasne; *rastlike*, ki jih iz korenik izpeljujemo, in *sestavljene*, ki jih iz dveh besedi skladamo, bi marskterokrat bile nekako okorne, terde, težko izrekljive, ako bi jih tako ohranili, kakor so zrastle ali sestavile se. — Kako si jih pa že vsak priprosti slovenec prenaredi, oteše, kar je okornega, kar je terdega, zmehča, kar je predolgega, prikrati, da postane beseda ustom lahko izrekljiva in ušesom lepglasna, naj nam naslednja splošna pravila povedó, ki so posneta iz jezika samega:

I. Za lepglasja voljo se glasovi mnogotero spreminjajo.

1. Glasnice se v glasnice prelivajo, in sicer ali se zvikšujejo ali pa na svojem glasu oslabujejo. — Zvikšal ali povzdignil se je glas, kadar mesto mehkega terjega, mesto oskega širjega, za lahkega težjega govorimo: *kriti, krov, — kujem, kovati, — nesti, nositi, — slišati, sluh*; — oslabi pa glas takrat, kadar se nasproti terdi v mečje, široki v ožje, težki v mečje prelijejo: *vzemi, vzamem, — dihati, duh*.
2. Seglasnice se v seglasnice spreminjajo in sicer: zobne in goltne v sikavce ali šumeče, sikavce v šumeče: *posvetiti, posvečen, — dolg, dolzega, dolžina, — suh, suhega, suša, — pek, péci, pečem, — obraziti, obražen, — nositi, nošen, noša, — sercé, serčen, — ptica, ptiče, mehek = mekel, lahek = lakek, noht, nohet = noget; — bramba (bran).*

II. Za lepglasja voljo slovenec kaj nerad besedo z glasnico *začenja*; ptujkam, ki jih je v svoj jezik sprejel, in tudi domačim seglasnico rad predstavlja: abelko = jabelko, — agnje = jagnje, — apno = vapno, — eden = jeden, — avor = javor.

III. Za lepglasja voljo dveh glasnic zapored nikdar ne stavimo; torej koreniki, ki se z glasnico končava, ne pridevamo končnic, ki se z glasnico pričenjajo, ako jih pa vender pristavimo, si za lepglasje takole poskerbimo:

- a) da med odperte zloge, t. j. med glasnici, ki se zapored snidete, seglasnico vtaknemo; v ta namen nam služijo: j, v, d, n; in sicer *j, v, d*, kadar besede iz besed speljujemo, *n* pa, kadar besede z besedami sestavljamo s predlogama: *s* in *v*, ki so ji v stari slovenščini pisali: **Ț** in **Țl** in sta torej zloga bila, kakor v pisavi slavnega Metelko-ta za in va. Naslednji zgledi naj

to bolj zjasnijo: *da-ati* = *dajati*, — *pi-ati* = *pijati*, — *bi-ti* = *bijati*, — *ve-em* = *vejem*, — *po-em* = *pojem*, — *ku-em* = *kujem*; — *pozna-ati* = *poznati*, — *spa-ati* = *spavati*, — *sta-iti* = *staviti*, — *de-ati* = *devati*, — *pe-ati* = *perati*, — *li-ati* = *lirati*, — *bi-ti* = *bivati*, — *obu-ati* = *obuvati*; — *i-em* = *idem*, — *bo-em* = *bodem*; — *v^h-iti* = *vniti*, — *s^h-iti* = *sniti*, — *v^h-eti* = *vneti*, — *s^h-em* = *snem*,

Pri zaimenu tretje osebe možkega spola se je velika napaka vrnila v naš jezik. Komur zdaj on pravimo, so mu naši dedje i rekli: To besedo so tako le pregibovali: *i*, *jega*, *jemu*, *jih*, *jim* i. t. d. zdaj pa: *on*, *njega*, *njemu*, *njih*, *njim*, zadnje dve tudi še: *jih*, *jim*: pristavljamo torej té besedi seglasnico *n*, kar se ne da z ničesom opravičiti ali zagovarjati, kakor le z navado, ki se je pa že tako splošno vkoreninila, da je menda ne bomo več odpravili.

Misliti, da *n* izhaja od besede *on*, je napak. V to napako je pisatelje morebiti zapeljalo pravilo staroslovensko, ki se ga še dandanašnji držimo, namreč, da se zaimenu *i* vselej takrat *n* pristavlja, kadar pred-nj stopi predlog le enega zloga: *od njega*, *k njemu*, *va-nj pred-nj*, *pri njem* i. t. d. namesto: *od jega*, *k jemu*, *va-i*, *pred-i* (*pred-i* se še sliši po nekterih krajih dolenskih), *pri jem* i. t. d.

Tudi besedama: *noter*, *nedra* je *n* predstavljen; glasili ste se: **ЖТРЬ, ІАДРО**.

b) da korenično glasnico razvežemo, in sicer *u* = *ov*, ki so jo stari vselej z dvema čerkama pisali **oy**: *kupu-ati* = *kupov-ati*, — *ku-ati* = *kov-ati*, — *rju* = *rjov-em*, — *slu-eti* = *slov-eti*, — *zu-em* = *zov-em*, — *snu-ati* = *snov-ati*.

c) V ptujih besedah, kadar jih vdomačimo, dvo-glasnika: *au*, *ai* skerčimo, t. j. *u* v *v* in *i* v *j* prelijemo: *august* = *avgust*, *laurentius* = *lavrenc*; *Majnc* = *Majnc*. Glasnica *i* se skerči v *j* tudi v domačih besedah, kadar bi imeli pisati: *ai*, *ei*, *ii*, *ui*: *naide* = *najde*, *preide* = *prejde*, *podertii* = *podertij*, *vide* = *ujde*.

V vseh sestavljenkah, zlasti z predlogi *do*, *za*, *po* in nikavnico *ne*, se dveh glasnic zapored pa vender ne moremo ogniti: *zaim*e, *pooblastiti*, *neumen* i. t. d.

IV. Za lepoglasja voljo besedi z dvema terdima seglasnicama ne začenjamo, pa tudi ne zadergujemo; kadar bi se imeli ali pri speljevanji ali skladanji ali sklanjanji dve seglasnici, ali še več se jih sniti, med nje glasnico vtaknemo, in sicer večidel *e*, včasih *e* ali *a* (kakor hočemo), reje *o*: *sznaiti* = *seznaⁿiti* = *soznaⁿiti*, — *lohk* = *lohek* = *lohak*, — *težk* = *težek* = *težak*, — *boln* = *bolen* = *bolan*, — *serčn* = *serčen* = *serčan*; — *svedr* = *sveder*, — *vetr* = *veter*, — *kamn* = *kamen*, — *okn* = *oken*, — *sestr* = *sester*, — *komr* = *komor*.

V. Za lepoglasja voljo besede kratimo, da ali le glasnice, ali le seglasnice izpahujemo; ali pa spahnjena glasnica še seglasnico seboj potegne: *dober*, *dobra*, *kamen* = *kamna*, *zlo* = *zelo*; *že* = *vže* = *uže*, *djati* = *dejati*, *razmem* = *razumem*; — *kaniti* = *kapniti*, *stisniti* = *stiskniti*; — *bati* = *bojati*, *stati* = *stojati*, *pas* = *pojas*, *zec* = *zajec*, *bom* = *bodem*, *pal* = *padel*, *mel* = *metel*, *cvel* = *cvetel*, *zajterk* =

zajuterk, *čem* = *hočem*, *gospa* = *gospoja*, *nograd* = *vinograd*, *zdenec* = *studenec*, *roš* = *rovaš*.

Opomin: beseda *bojan* se po Dolenjskem še v naslednjih lastnih imenih nahaja: *bojanja vas*, *bojanji verh*.

VI. Za lepoglasja voljo seglasnice vtikamo v besede, da terdo izreko zmehčamo: *gibljem* = *gibam*, *spremljen* = *spremien*, *lovljen* = *lovien*; — *skubsti* = *skubti*, *zebsti* = *zebti*.

VII. Za lepoglasja voljo seglasnice prestavljamo: *smejⁿ* = *semen*, *žlica* = *lžica*, *čebela* = *čela* = *čmela* = *bečela*, *repetnica* = *perotnica*, *kropiva* = *kopriva*, *žmim* = *mežim*, *gomila* = *mogila*, *puška* = *pukša*.

VIII. Za lepoglasja voljo se clo še besede besedam uklanjajo in sicer:

- a) predloga *s* in *k*: *s* stricom, *z* dedom, *s* perstom, *z* bratom, *z* vervjo, *s* hriba, *z* griča, *s* konja; — *h* konju, *h* kolesu, *h* griču, *k* vozu, *k* lini, *k* meni; —
- b) predlog *vz* pogostoma v zgublja: *zrok* = *vzrok*, *zdigniti*, *vzdigniti*, *zhajati* = *vzhajati* (*shajati*);
- c) latinska beseda *sanct* se naslednji vklanja in se glasi ali: *šent* ali le š: *sanct Michael* = *Šent mihel* = *Šmihel*; — *sankta Maria* = *Šmarija*; — *sankt Vid* = *Šent-vid*.

D. 0 glasničnem stopnjanji.

a) sploh.

Le tisto drevo na visoko in na široko čversto raste, ki ima zdrave in čverste korenine. Kolikor bolj na globoko in široko, vertnarji pravijo, se rasprostrajo korenine, toliko višje in širje drevó zraste. Kolikor težjo pezo nosijo, toliko močnejše se morejo vkoreniniti. Drevesna rast je besednemu razraščanju podobna. V ta namen je tudi slovenskim besednim koreninam lastno, da se, kadar iz njih besede izpeljujemo, njeni glasovi širijo in globoče, t. j. namesto ozkih in lahkih se širje in pezneje glasnice vstavljajo, kar *glasnično stopnjanje* v slovnici imenujemo. Glasnice namreč niso vse enake peze. Pravili, kar tiče tehtnost glasnic, ste sploh naslednji:

- 1) Glasnice, ki jih zategujemo, so tehtniše in peznejshe od glasnic, ktere predtegujemo, t. j. urno izgovarjamo.
 - 2) Širje glasnice so peznejshe od ožjih.
- Vsled teh pravil, začeni pri nar peznejsi, glasnice stavimo v naslednjo versto: *a*, *ó*; — *o*, *u*, *é*, *e*, *i*, *l*, *r*.

b) posamesno.

- 1) Glasnici *a* in *ó* ste nar peznejsi, torej se ne daste stopnjati.
- 2) Glasnica *o* svoj glas v glasnico *a* povzdiguje: *stvar*, *kraj*, *pomakati*, *pohajati*, *naslanjati*, *naganjati*, *ponavljati*, *napajati* i. t. d.
- 3) Glasnico *u* stopnjamo v zlog *av* ali *ov*: *slava*, *slaviti*, *plavati*, *plaviti*, *trava*; — *kov* i. t. d.
- 4) Glasnica *e* svoj glas zvišuje:
 - a) v *o*: *grob*, *plot*, *brod*, *tok*, *osoba* (oseba), i. t. d.
 - b) v *é*: *pretépati* *ogrébati*, *pométati*, *opékati* i. t. d.

7. Glasnica *e* nam je v nekterih besedah clo sploh odpadla, in sicer v zlogu *ve* za staroslovenski **ЖЕ**: *kar* = **КАЖЕ**, *kdor* = **КТОЖЕ**, *ter* = **ТЪЖЕ**, *blagor* = **БЛАГОЖЕ**; vendar se pa še sliši: *vre* = **ОВЖЕ**, *nikomre*, *torej* = **ТОЖЕ**.

3. O glasnici i, и, ѣ.

1. Tudi glasnici *i*, kadar besedo začenja, radi predstavljamo seglasnico, in sicer *j*, *kter* se ji nar bolj prilaga: *jigla*, *jigra*, *jiskati*, *jin*, toda pišemo le: *igla*, *igra*, *iskati*, *in*.
2. Glas *i* je, kar ste cirolovi: **и, ѣ**: *piči* = **ПИЧИ**, *misel* = **МИСЕЛ**, *kri* **КРЫ** (kerv).
Cirkev = **ЦРЬКЪВЬ** je nemški besedi: „Kirche“ podobniši, kakor *cerkev*, kakor zdaj sploh pišemo.
3. Glasnico *i* ktereokrat spahujemo, kjer bi jo imeli prav za prav pisati: *sjati* = *sijati*, *otmem* = *otimem*.

4. O glasnici o, Ѡ, ѡ.

Z glasnico *o* troje glasov strinjamo v govoru; *ozkega*, *srednjega* ali *navadnega* in pa *širokega*, in tudi v pisavi vsakega drugači zaznamljamo, namreč: za navadnjega pišemo *o*, za ozkega *ó*, za širokega *ô*. — o pa *ô* sta = **Ѡ**, *ó* pa = **ѡ**.

Da troji glas, ki ga glasnica *o* ima, natančnije ločimo, ga tudi natančnije popišemo.

Glasnico, ktero kakor nemci sploh svoj *o* izgovarjamo, navadno ali srednjo imenujemo in zanjo pišemo *o*: *potem*, *od*; — zraven tega glasu imamo Slovinci glas *o*, ki se v izreki glasu *u* bliža, ki se torej višje v ustih izgovarja, od tod ga tudi imenujemo *visocega*; za ta glas pišemo *ó*: *bódem* (bom); — potem pa tudi še imamo glas *o*, ktereга tako izrekamo, da v glasu *a* zatone, in da *ôa* le en glas daste; za ta glas pišemo: *ô*, Metelko pa: **Ѡ**: *bôdem*, *vôda*, kakor da bi pisali: *bôadem*, *vôada*, ali po francozki: *boidem*, *void*. Ta glas pa imenujemo tudi *globocega*, ker ga skorej na ustnem dnu izgovarjamo.

1. Pri glasnici *o* II. lepoglasje pravilo nar manj veljave zadobiva in z njo že več besedi začenjamo.

Po nekterih krajih ji pa tudi seglasnico in sicer *v* predstavljajo: *vogelj*, *vógelj*, *vorati* = *ogenj*, *ogelj*, *orati*; v pisanji ta izreka veljave zadobila ni nikjer.

2. Glasnico *o* kakor tudi glasnico *e* med terde seglasnice vtikamo, da izreko zmehčamo: *sozuti* ali *sezuti* = *szuti*, *soglasnica* ali *seglasnica* = *sglasnica*, *soznaniti* ali *seznaniti* = *sznaniti* i. t. d.
3. Tudi glasnico *o* v zlogih, ki nimajo naglasa, le na pol izgovarjamo: *kupováti*, *kámor*, *prerokováti* i. t. d.
4. Glasnico *o* in *ó* od *ô* v izreki le vselej dobro ločimo, zlasti pri glagolih, ker nam *ó* kaže 3. osebo edinbroja sedanjega časa, *ô* pa 2. osebo edinbroja v velivniku: *prósi*, *prôsi*; *govóri*, *govôri*; *móli*, *môli*; *hódi*, *hódi* i. t. d.

5. O glasnici u, ѠУ, ВЪ, ВЛ.

1. Vsled II. lepoglasjega pravila tudi s to glasnico neradi besede začenjamo; predstavljamo ji večidel *v*, reje *j*: *vuk*, *vuhó*, *jutro* = *uk*, *uhó*, *utro*; toda *v* se ne piše, *j* pa je tudi v pisavi veljavo zadobil.
2. Glasnico *u* izgovarjamo sploh za dvoglasnico **ѠУ**, velikrat tudi za: **ВЪ, ВЛ**: *uk* = **ѠУК**, *zunaj* = **ВЪНЬ**, *duri* **ДВЪРН**, *bruno* **БРЪВЪНО**, *uš* = *veš*, *ulica* = *velica*; — nasproti pa mi za **ѠУ** pišemo *ve* v besedi: *žveplo* = **ЖѠУПЛО**.
3. Glasnico *u* v zlogih brez naglasa in v zlogih, ktere urno in oestro izrekujemo, le na pol izgovarjamo: *kožuh*, *trebuh*; — *krûh*, *kûp*, *napûh*, *tû*.
4. Glasnica *u* nam je v nekterih besedah odpadla: *verjem* = *verujem*, *verval* = *veruval* *mrena* = *murena*, *zajtro* = *zajutro*.
5. Po ogersko-slovenskem in po slovenskem jugu zategnjeno glasnico *u* izgovarjamo *ü*, in sicer vselej, kjer nam je *u* koreninjen: *klobûk*, *brûno*, *krûha*, *kûpiti* i. t. d. — Le v besedi: *mu* (njemu) ne, da jo ločimo od *mi* (meni). — V besedah pa, v kterih *u* za staroslov. glasnico **Ѡ** govorimo, se to nikdar ne zgodi: *bluvati*, *dug*, *pun* i. t. d.

V te izreki je naš *u* francozkemu podoben, ki ga vselej *ü* izgovarjajo, zlog *ol* pa *u* neskaljeno izrekvajo: *dü*, *mou* (mou), *col* (cou).

6. O pologlasnici.

1. V stari slovensčini dve pologlasnici nahajamo: **Ѣ** in **Ѥ**; novoslovensčina le enega pozna, ki ga je slavni Metelko s čerko *z* zaznamnjajal. — V današnji abecedi nimamo lastne čerke za glasove, ki jih izgovarjamo le na pol ali zamolklo, ampak pišemo tisto, ki se nam prikaže, kadar glas zategnemo, t. j. z naglasom izgovorimo: *dalj*, *pezdir*, *jezik*, *kámor*, *kožuh* = *dalje*, *pezdira*, *jezika*, *kožuha*.
2. Kadar pa pologlasnico stavimo med terde seglasnice, da zljajšamo njih izreko, večidel *e*, pa tudi *o* pišemo: *sóden*, *óken*, *sester*, *seznaniti* ali *soznaniti*.
3. Pologlasnico izgovarjamo in za njo *e* pišemo tudi v zlogih, ki jih urno pa oestro izrekujemo: *pèkèl*, *vèn*, *pès*, *dež*, *vès*.

Gledé stareslovensčine torej pologlasnico izgovarjamo:

a) v zlogih brez naglasa; in sicer:

za **Ѣ** in **Ѥ**: *glušec*, *muteč*, *nemec*, *nejevoljen*, *pameten*;

za **ѠУ**: *varuj*, *golufiv*, *kožuh*, *trebuh*;

za **и**: *ali*, *vódi*, *vôdi*, *leteti*, *mi*, *ti*, *si*, *nikoli*;

za **Ѥ**: *človek* (*človéka*), *oreh* (*oreha*), *senó* (*po seno*);

za **Е**: *desnica*, *kamen*;

za **А**: *dàlj* (*dalje*), *pàzdír*;

za **O**: kupovati, naznanovati;

za **BI**: bik (bika), jezik (jezika);

b) v zlogih, ki jih urno pa ojstro izrekamo; in sicer:

za **B** in **L**: bezeg, kes, menj, pes, mezda, ves;

za **OY**: jug, kup, napuh, tu;

za **II**: nič, škit;

za **B**: sem, vsem, tem, tem, teh;

za **E**: ter;

za **BI**: dim, miš, sit, kij.

Opomin: Kadar zamolklo, ali pa urno ali ojstro glasnico *zategujemo*, njen glas čisto izgovarjamo: *dán, lán, vás*; — *golufa, kožuha*; — *kúpa, napúha, tákej*; — *niča, škita*; — *človéka, oreha, s temi*; — *kaménje*; — *dalje*; — *díma, jezika, miši, sítega, kija*.

7. O glasnicah,

ki jih je cirilova azbuka imela, nima jih pa naša abeceda.

a) O glasnici **P** = r.

To glasnico v govorjenji tudi mi še dobro poznamo, v pisanji pa se je nam Slovencom skorej do dobrega pogubila; in sicer menda le po nevednosti ali zanikernosti slovničarjev, ki njenega bistva niso spoznali. Še clo ranjki Metelko se je dal zapeljati, da je svojo pologlasnico pred *r* vtikal tudi tam, kjer je *r* sam že glasnica; morebiti ga je to motilo, ker je stara slovenščina **Б** za glasnico *r* pisala; toda Metelko je svoj *a* pred *r* stavil: smrt za **СМРЪТ**. — Le ogerski Slovenci se še do današnjega dne terdo derže starega. V novejših časih se je je nekaj pisateljev zopet poprijelo, in želeti je, da jo oživimo, torej pišemo: *srce, smrt, rdeč, brv, brdo, brkle, brleti* i. t. d.

b) O glasnici **Л** = l.

Ta glasnica nam je pa šla popolnoma v zgubo v pisavi in govorjenji, in se ne bo več dala obuditi. Namesto nje zdaj pišemo v začetku besedi *la*: **ЛЪЖА** = *laž*; **ЛЪГАТИ** = *lagati*; sred zloga pa *ol* kar ou izgovarjamo: **ДЛЪГЪ** = *dolg*, **ПЛЪНЪ** = *poln*; — ogerski in južni Slovenci in Horvatje pa izrekajo *u*: *duša, sun, sunce, suza, put, puh* (polh) i. t. d.

c) O glasnici **А** = e, a.

Glasnico **А** nam sploh namestuje *e*: **ПАТЬ** = *pet*; pa tudi *a* v nekterih besedah po nekterih krajih: **ІАЧМЕН** = *ječmen* = *jačmen*.

d) O glasnici: **Ж** = ó.

Glej zgorej pri glasnici o.

Opomin 1.: Starislovenci so **А** in **Ж** nosljaje izrekali, t. j. skoz nos izgovarjali, torej se je glasnici vselej tudi glas *n* ali *m* družil. Nam se je ta izreka sploh pozgubila, in sicer že zdavna. V naših nar

starejših spomenikih, ki jih *Brižinske* imenujemo in ki so iz 10. stoletja, so le naslednje besede glasnici nosljanci ohranile: *sunt, poronso, mogoncka, vuensih*. —

Toda tudi še dandanašnji imamo žive sledi nosljavne izreke; le nji je pripisati,

1. da sploh govorimo: *žvenk, brenk*; na Koroškem pa tudi še: *mesenc* (mesec), *srenča, srenčati* (sreča, srečati), *vprenči* (vpreči), *venč* (več), *ronka* (roka), *pont* (pot);
2. da glagolom na **А** v sedajniku *n* ali *m* pred končnico pridevamo: *zapnem* (zap**А**ti), *žanjem* (ž**А**ti), *verjamem* (ver**А**ti), *manem* (m**А**ti), *pričnem* (prič**А**ti).
3. da v 1. osebi sedajnikovi govorimo: *am, em, im*, med tem, ko so starislovenci le **Ж** pisali: *pletem* (П**ЛЕТЖ**), *delam* (Д**БЛАЖ**), *hvalim* (Х**ВАЛЖ**)?

Opomin 2.: Nasproti pa so Nemci v sprejetih slovenskih besedah, ki imajo **А** ali **Ж** v sebi, nosljavec ohranili, čeravno smo ga Slovenci že zdavno zgubili: Kanker (Kokra, К**Ж**КРА), Minkendorf (Me-kine, М**А**К). — Tudi v ptujkah, ki imajo *o* ali *a* z *n* združen, smo večkrat noslanec odvergli in le *ó* pišemo: *Sóča* (Sontius, С**Ж**ЧА), *korotan* (Х**ОРЖ**ТАН, Karantanus), *Škocjan* (sanct Cancian); *škodla* (scan-dela).

e) O dvoglasnici **Ы** = i.

Za dvoglasnico **Ы** se v frižinskih spomenikih nahaja: *e, u, ui*, enkrat še clo: *ugi* = *uji*, pogostoma pa tudi le *i*, kakor tudi dandanašnji sploh govorimo in pišemo: **БЫВЪШИ** = *beusi*, **МЫСЛИТЕ** = *muslíte* = *mislite*, **МЫ** = *mui* = *mi*, **БЫТИ** = *buiti* = *biti*, **МНОСТЫВЫ** = *milostivui* = *milostivi*.

B. O seglasnicah.

I. Jezične: l, n, r; lj, nj, rj = Л, Н, Р, ЛН, РН.

1. Seglasnico *lj* vselej, *l* pa le takrat čisto izrekujemo Slovenci, kadar besedo ali zlog pričanja; — kadar pa besedo ali zlog končava ali pred seglasnico stoji, jo *u* ali *v* izgovarjamo: *log, laž; dal, pel; jolša, poln, stolp*. — Da se v tem z Francozi vjemamo, ki *mol* pišejo, *mu* pa govori, je bilo že povedano. —

V nekterih slovenskih krajih, zlasti po gornjem Kranjskem *l* tudi v začetku besed in zlogov = *u* ali *v* izgovarjajo: *vuka* = *luka*, *stava* = *stala*, *dava* = *dala*, *špeva kobivo napojiva* = *špela kobilo napojila*. — Stem se na videz Poljakom bližajo; toda niso posnemati v izreki, še manj pa je pri-

pušeno, pisati po izreki,*) ker bi se z nar mečjimi seglasnicami nar terje spone vklepale jeziku.

2. Seglasnico *l* v besede vtikamo, akoravno je njih korenike nimajo, in sicer za ustnicami, katerim se končnice priklepajo, ki se z *i* pričenjajo: *kaplja* = *kapia*, *lovlja* = *lovia*, *stavljati* = *staviati*, *lomljen* = *lomien*, *trebljen* = *trebien* i. t. d.

Le v besedah: *življenje*, *terpljenje* se nam je *l* sploh nepraviloma vrnil, kakor da bi njuni glagolski debili bili: *živi* —, *terpi* —, in ne *živé* —, *terpé*. — Napak je *l* vtikati, kakor se le po nekterih krajih govori, besedam: *germljenje* = *germeti*, *lagleje* = *lagje* = *lažje* = *ložje*, in enakim.

3. Jezičnic pred druge seglasnice v domačih besedah ne stavimo, in še v ptujkah tisti zlog tako predstavljamo, da korenična glasnica med nju stopi: *marmor* za *mramor*, *raka* za *arka*; — Temu pravilu je pripisati, da tudi tistih besed, ki jih iz korenika izpeljujemo, — in ki so nam in Nemcom in Latincom lastne, ne govorimo kakor Nemci in Latinci, ampak njih glasove predstavljamo: *brada* = *bart*, *brod* = *furt*, *grad* = *gards*, *vrag* = *vargs*, *zlato* = *gulth*; — *vratiti* = *vertere*, *kratek* = *curtius* = *kurz*, *kriv* = *curvus*, *prase* = *porcus*, *tretji* = *tertius*. —

Temu pravilu besede: *volk*, *stolp* in druge enake nasproti niso, ker je *l* v njih glasnica, tukej pa je govorjenje le od seglasnice *l*.

4. Kdaj seglasnico *n* med odperte zloge vtikamo, glej pri III. lepoglasnem pravilu.
5. Seglasnica *n* pred seboj ne terpi seglasnic: *p* in *k*; — torej jih izpahujemo: *kaniti* = *kapniti*, *stisniti* = *stiskniti*.
6. Seglasnica *r* stoji enekrat za *ž*, in sicer v naslednjih besedah: *morem* = *možem*, *porenem* = *ženem*, *ure* = *vže*, *uboren* = *ubožen*; — in pa za staroslovensko končnico: **ЖЕ**, s katero se vprašavna zaimena v oziravna spreminjajo: *kdor* = **КТОЖЕ**, *nikdor* = *nikdože*, *nikdar* = *nikdaže*, *ter* = *teže*; — potem pa tudi še za *j*: *nar* = *naj*; — za *v*: *por-eslo* = *poveslo*; — za *l*: *kričati* = *klicati*.
7. Končna seglasnica *r* nam je v besedi: *brat* = *bratr* = *fratr* odpadla; poverne se pa v besedah, ktere iz nje izpeljujemo: *bratern*, *bratran*, *bratranec*, *bratrija*.

II. Zobne: d, t = Д, Т.

1. Zobne seglasnice se mnogo spreminjajo, in sicer:
- a) *d* v *j* in *t* v *č* skorej vselej, kadar *k* njim končnica pristopi, ktera se z glasnico *i* začinja, ki pa potem odpada: *seja* = *sedia*, *prodaja* = *prodadia*, *meja* = *media*, *graja* = *gradia*, *vsajati* = *vsadiati*, *glajen* = *gladien*, *rojen* = *rodien*, *mlajši* = *mladiši*; — *piča* = *pitja*, *plačati* = *platiati*, *galačan* = *galatian*, *korinčan* = *korintian* i. t. d. — Le v malo besedah ta spremen pa vender tudi i opuščamo: *osramo-*

ten = *osramotien*, *zmoten* = *zmotien*, *budenje* = *budienje*, *obogaten* = *obogatien*.

Glasnici *st* se pred i obé spreminjate in sicer *s* = *š*, *t* pa = *č*: *goščava* = *gostiava*, *puščava* = *pustiava*, *tašča* = *tastia* i. t. d. Po gorenjem Kranjskem pa večidel, toda nepraviloma č izpuščajo in za *st* le samo š govoré: *pušava* i. t. d.

- b) *d* in *t* v *s* pred nedoločivno glagolsko končnico *ti*: *jesti* = *jedti*, *plesti* = *pletti* i. t. d. Ravno tako tudi v naslednjih besedah, katerim potem še vezivni *e* odpada: *boste* = *bodete*, *jeste* = *jedete*, *gresta* = *gredeta*, *vesta* = *vedeta*; — še clo pred *l* v nekterih besedah: *gosli* = *godli*, *preslica* = *predlica*, *jasli* = *jadli*.

Opomin: Po nekterih krajih namesto *t* izrekajo *k*, zlasti v neslednjih besedah: *keden* = *teden*, *kvalo* = *tnalo*; — končni *d* pa *s* (angleški *th*): *ras*, *hus*, *medves*, *gospos* = *rad*, *hud*, *medved*, *gospod*; — *d* in *t* za *h*: *hkati* = *tkati*, *slahčica* = *sladčica*. Teh izrek v pisanji ne porajtamo in praviloma pišemo *d* in *t*. — Napak je, govoriti in pisati: *koželj* namesto *kodelj*, pa se vender godi. Staroslovensko besedo: **ДЫШТИ** govorimo in pišemo: *hči*.

2. Zobni seglasnici *d* in *t* izpahujemo; in sicer:

- a) pred *n* v končnici *-niti* = *noti*: *veniti* = *vedniti*, *verniti* = *vertniti*, *brezen* = *brezden*, *pozen* = *pozden*, *prazen* = *prazden*.
- b) pred *m*: *vem* = *vedem*, *dam* = *dadem*, *jem* = *jedem*.
- c) pred končnicama *ski*, *stvo*: *gosposka* = *gospod-ska*, *bogastvo* = *bogatstvo*;
- d) pred *l*, končnico pretekelega priložaja, toda le po izhodnih in južnih krajih: *plet* = *pletel*, *bol* = *bodel*, *jela* = *jedla* i. t. d. — pa tudi v besedah: *omelo* = *ometlo* (*metla*), *selo* = *sedlo*. — Po Koroškem pa nasproti pred *l* še radi *d* stavijo in govoré: *kridlo* = *krilo*, *motovidlo* = *motovilo*, *šidlo* = *šilo*, *plačidlo* = *plačilo*, *kresadlo* = *kresalo*.
3. Seglasnico *t* in *d* vtikamo, kadar se kak *sikavcec* z *r* snide: *stršen* = *sršen*, *mezdra* = *mezra*, kakor v greščini: *ардогос* = *аргос*.

III. Ustnične: b, m, p, v, f = Б, М, П, В, Ф.

1. Vsled VI. lepoglasnega pravila za temi seglasnicami *l* vtikamo: *trebljen* = *trebien*, *spremljen* = *spremien*, *kopljem* = *kopiam*. — Glej tudi pri čerki *l*, 2.
2. Ustnični seglasnici *p* in *v* izpahujemo, in sicer:
- a) *p* pred končnico *-niti* = *noti*: *počeniti* (*čep*), *kaniti* (*kap*), *treniti* (*trep*), *vkleniti* (*klep*), *vščeniti* (*vščep*);
- b) *v* pa:
- 1) pred *l*: *lat* = *vlat*, *las* = *vlas*, *lakno* = *vlakno*, *lah* = *vlah*, *last* = *vlast*, *nalašč* = *navlašč*, *razleči* = *razvleči*;
- 2) pred predlogom *z*, ki ga stavimo namest: *vz*: *zbuditi* = *vzbuditi*, *zhajati* (*shajati*) = *vzhajati*, *zdihati* = *vzdihati*. — Truber

*) Želeti je, da bi jeli *l* povsod čisto in neskaljeno izgovarjati in jugoslovenskim bratom blizati se.

in Schönleben sta še pisala: *vzdihati*, *vzhajati*.

- 3) za predlogom *ob*: *oblak* = *obvlak*, *obezati* = *obvezati*, *oblast* = *obvlast*;
- 4) v naslednjih besedah: *že* = *vže*, *pleti* = *plevti* (plevem), *žito* = *živito* (živ, živeti), *boštvo* = *vboštvo*, *storiti* = *stvoriti*, *hoja* = *vhoja*, *digniti* = *dvigniti*.
3. Pred *b* namest *n* stavimo *m* za lepoglasja voljo: *bramba* (braniti), *hramba* (hraniti), *prememba* (premeniti).
4. *m* premenujemo z *b* v besedi: *mravljinec* = *bravljinec*; v pa z *r* v besedi: *poveslo* = *poreslo*.
5. O čerki *f*:

a) Čerka *f* ni slovenska, ker njenega glasu ne pozna jezik naš, torej jo pišemo le v ptujkah, v katerih se je ne moremo ogniti: *fant*, *fleten*, *Filip*, *Štefan*; večidel se je lahko ognemo, ter namest nje pišemo in govorimo *b* ali *p*: *basati*, (*fassen*), *baklja* (*Fackel*), *beršt* (*Frist*), *birma* (*Firmatio*), *pogača* (menda iz laške: *foccacia*). *štepanja vas* (*Stefansdorf*), *pila* (*Feile*). —

V domačih besedah ta glas le takrat nahajamo, ko hočemo v njih posnemati glas, ki se nam zdi slišati ga, kadar kaj vidimo delati, ali ktereга kaka reč dela: *ferfoleti*, *frača*.

b) Kakor si Slovenec glas *f* v ptujkah, bodi si v nemških, bodi si v latinskih ali greških z *b* nadomestuje, ravno tako tudi Nemci nasproti naš *b* s svojim *f* zaznamljajo, kadar si hočejo slovenske besede po svojem ustrojiti: *Veldes* (*Feldes*) = *Bled*, *Feistriz* = *Bistrica*, *Safniz* = *Žabnica*, *Treffen* = *Trebnjo*, *Reifniz* = *Ribnica*, *Förlach* = *Borovlje*, *Friesach* = *v Brežah*, *Villach* = *Belak*, *Vellach* = *v Belah*; — v časih, toda malo-kde, za naš *b* svoj *w* pišejo: *Werd* = *Berdo*.

IV. Goltnice: g, h, k = Γ, X, K.

V. Sikavce: z, s, c = 3, C, II.

VI. Šumeče: ž, š, č = —, III, 4.

a) sploh.

Te troje seglasnice so v te zvezi med seboj, da se goltne v sikavce in šumeče, sikavce pa v šumeče pogostoma spreminjajo; in sicer, kadar besede iz koreninik speljemo vselej, kadar jih pa sklanjamo, le semtertje. — To je sploh od njih pomniti, naslednje pa:

b) posamesno.

IV. O goltnicah.

1. Goltnice se v sikavce spreminjajo:

- a) v imenih: *k* v *c* pred končnico *i*: *otroci*, *otročih* (*otrok*), *v roci* (*roka*), *v Loci* (*Loka*);
- b) v prilogih vse goltnice pred končnicami: *i*, *ih*, *im*, *em*, *ega*, *emu*: *druzi*, *druzih*, *druzim*, *druzem*, *druzega*, *druzemu*; ravno tako: *gluh*: *glusi*, *glusih* i. t. d. — *tak*: *tacih*, *tacem*, *tacega* i. t. d.

c) pri glagolih prvega reda v velivniku pred i goltnici *g* in *k*: *strezi* (*streg-*), *seči* (*sek-*), *sezi* (*seg-*), *peči* (*pek-*), *striži* (*strig-*) i. t. d.

2. Goltnice se v šumeče spreminjajo; in sicer vsaka v svojo sorodno:

- a) v imenih, prilogih in glagolih, kadar jih iz koreninik s končnico, ki jo i ali **B** (e) odpira, izpeljujemo: *meča* (*mekia*), *straža* (*stragia*), *seča* (*sekia*), *duša* (*duhia*), *stežaj* (*stegaj*); — *strežen* (*streg-*) *strašen* (*strah*), *ročen* (*roka*); — *učiti* (*uk*), *služiti* (*slug-*) *sušiti* (*suh-*), *močiti* (*mok*), *množiti* (*mnog*) i. t. d.
- b) v imenih, in glagolih pred končnico, ki jo e začenja: *človek* = *človeče*, *oko* = *očesa*, *uho* = *ušesa*; — *rek-*, *rečen*, *strig-*, *strižen*, *pek-*, *pečen*, *seg-*, *sežen*, *gluh-*, *glušet*, *dih-*, *dišeti*.
- c) V glagolih petega razreda v sedanjem času, in potem pišemo in govorimo namest *a* vselej *e*: *pih* = *pišem* (*piham*), *skak* = *skačem* (*skakam*).
- d) Goltnici *g* in *k*, kadar se v glagolskem nedoločivniku s končnico *ti* snidete, in bi imeli govoriti in pisati: *-gti*, *-kti*, namesto *gt* in *kt* pišemo in govorimo *č*: *reči* (*rekti*), *moči* (*mogti*), *peči* (*pekti*), *striči* (*strigti*), *seči* (*segti*, *sekti*) i. t. d. — Le nevedneži pišejo ali govoré: *rečti*, *močti*, *pečti*; —
- e) pred glasnico **B** v glagolski končnici **BTH**, ki je nedoločivna končnica glagolov tretjega razreda; in takrat pišemo za **BTH** = *ati*; za družimi seglasnicami pa vselej le *eti*: *kričati* (*krik-Bti*), *mežati* (*meg-Bti*), *klečati* (*klek-Bti*) i. t. d. — Le v gori omenjenih glagolih: *glušet*, *dišeti* se še sliši: *eti*.

3. Goltnici *g* in *k* se v *h* spreminjate:

- a) pred končnico *ek*: *gek*, *kek* = *hek*: *mehek* (*mek-*) *lahek* (*lag-*), *noht* (*noget*); — Rezijani, pa tudi Loški, Idrijski, Vipavski hribovci in Tominci pa tudi Korošci *g* tako izgovarjajo, da se glasu *h* skoraj približuje; *g* se v *h* utopi: *dolg* = *dolg*, *gora* = *hora*, *hospod* = *gospod*, *lepeha* = *lepega* i. t. d. — V pisanji te izreke ne smemo porajtati;
- b) v predlogu *k*, kadar za njim nahaja beseda, ki se tudi s *k* začenja: *h* *komu* = *k* *komu*, *h* *krati* = *k* *krati*, *laket* = *lahti*.
- c) Zapomni si še naslednje besede o goltničnem spremenu: *plašč* = *plahta*, *srajca* = *sračica* = *sračica*, *ščit* = *škrit*, *nišče* = *nihče* = *nikto*, *što* = *kto*.

Čuditi se je, da se nam je beseda *kaj* nespremenjena ohranila, med tem, ko so si jo vsi naši bližnji bratje v *ča* ali *što* prestrojili. Od tod nekteri slovenščino v troja podnarečja delé in slovence imenujejo ali: *kajkovce* ali *čakovce* ali pa *štokavce*.

4. Goltnico *k* izpahujemo:

pred končnico *-niti* (*-noti*): *stisniti* (*stisk-*), *prasniti* (*prask-*), *bersniti* (*bersk-*), *blisniti* (*blisk-*).

V. O sikavcah.

1. Sikavce se spreminjajo v šumeče:

- a) pred končnicami, ki jih *i*, *j* ali pologlasnica **l** = *e* začinja: *maža* = *mazia*, *griza* = *grizia*, *vožen* = *vozien*, *nošen* = *nosien*; *ptičji* (*ptica*), *oserče* (*serce*), *solnčen* (*solnce*), *serčen* (*serce*) i. t. d.
- b) še clo v zlogih, v katerih sicer *i* ali *j* stoji, pa ne koj za sikavco, ampak jo ali *l* ali *n* loči: *pošljem* (*poslati*), *premišljevati* (*misli*), *voznja* (*voziti*), tako tudi: *ž njim* = *z njim*, *čež-nj* = *čez-nj* = *čez-i*.
2. Sikavco *s* med *bt* in *pt* v glagolskem nedoločniku 1. razreda vtikamo, da terdi seglasnici zmeščamo: *zebsti* (*zebtī*), *tepsti* (*tepti*), *skubsti* (*skubti*) i. t. d.
3. Namest *z* pišemo *s* v naslednjih besedah: *povesmo* (*vez-*), *poreslo* (*rez-*), *veslo* (*vez-*), *maslo* (*maz-*), *čreslo* (*črez-*).
4. Za sikavco *c* končnice *om*, *oma*, *ov*, *ovati* v nekterih krajih govorijo in nekteri pisatelji tudi pišejo: *em*, *ema*, *ev*: *koncem*, *loncema*, *stricev*, *klicevati* i. t. d.

VI. O šumečih.

1. V zlogih, v katerih se *čr* ali *žr* snidete, v nekterih krajih *r* izpahujejo: *čeda* (*čreda*), *čevlj* (*črevelj*), *češnja* (*črešnja*), *čez* (*črez*), *žebé* (*žrebé*).
2. Za šumečimi seglasnicami namest *o* pišemo *e*, in sicer:
- a) v imenskih končnicah: *om*, *oma*, *ov*: *nožem*, *možema*, *košev*, *gričev* i. t. d. • -
- b) v prilogih za srednji spol: *rdeče*, *naše*;
- c) v glagolski končnici: *ovati*: *prenaševati*, *madeževati*.
- d) Za šumečimi seglasnicami v tretjem glagolskem razredu za stari **BTII** vselej pišemo in govorimo *ati*, za družimi seglasnicami pa vselej *éti*: *slišati*, *kričati*, *mežati*; — *letéti*, *sedéti*, *moléti* i. t. d.

- e) Za šumečimi seglasnicami v glagolih 5. razreda namest veznice *a* pišemo in govorimo *e*: *iščem* (*iskam*), *iščeš*, *išče* *ižčeva* i. t. d.

O seglasnici *j*.

Nekteri jo ustničnim, nekteri pa in med temi tudi Miklosich šumečim seglasnicam prištevajo.

1. To seglasnico glasnicam, ki bi imele besede pričenjati, radi predstavljamo: *jabelko*, *jadro*, *javor*, *jelen*, *jeden*, *jigla*, *jutro*.
2. Seglasnica *j* odperte zloge pogostoma maši: *dajati*, *vejem*, *pojem*, *nahijati*, *nabijati*, *kujem*.
3. Glasnica *i* se nam v *j* skerči v domačih besedah kadar bi se imela za: *a*, *e*, *i*, *u* glasiti in tudi v ptujkah, ki imajo dvoglasnico *ai* (*ei*, *eu*): *najdem* (*naidem*), *prejdem* (*preide*), *podertji* (*podertji*), *ujdem* (*uide*); — *Švajca* (*Schweiz*), *Majna* (*Main*, *reka*).
4. Ravno tako se *i* preliva v *j* pred končnico *en* glagolskega terpivnega priložaja v zlogih *li*, *ni*, *ri*: *voljen* (*volien*), *dvignjen* (*dvignien*), *vdarjen* (*vdarien*).
5. S seglasnico *j* tisti *l*, ki ga za ustnicami *b*, *p*, *m*, radi vtikamo, mehčaje družimo in potem namest veznice *a* govorimo in pišemo *e*: *gibljem* (*gibam*), *tipljem* (*tipam*).
6. Seglasnico *j* izpahujejo, zlasti kadar bi se jih imelo po dvoje sniti: *glaji* (*gladji*, *glajji*), *gerji* (*gerdji*, *gerjji*), *raji* (*radji*, *rajji*); — *glajen* (*gladien*, *glajien* *glajjen*), *točen* (*točien*, *točjen*).
7. Za seglasnico *j* kakor za šumečimi namesto končnic: *om*, *oma*, *ov*; *o*; *ovati* — govorimo in pišemo: *em*, *ema*, *ev*; *e*; *evati*; — ravno tako v sedajniku 5. razreda za vtaknjenim *lj* namest veznice *a* pišemo *e*: *pastirjem*, *mesarjema*, *tesarjev*; *moje tvoje svoje*; *kraljevati*, *bojevati se*; *tipljem*, *giblješ*, *spremlje* i. t. d.
8. Pred seglasnico *j* se: *t*, *g*, *h*, *k*, *z*, *s*, *c* v svoje sorodnice preminjajo: *telečje* (*teletje*), *okrožje* (*okrog*), *sušje* (*suh*), *stročje* (*strok*), *višje* (*vis*), *nižje* (*niz*), *račje* (*raca*), *oserčje* (*serce*).

Zdaj pa pojdi moj prvi jezikoslovni spis po svetu z edino serčno željo, s katero sem te spisoval, da komu, zlasti šolski slov. mladeži, pripomoreš, temeljiteje zučiti se slovenskega jezika. Ako ta poglavitni svoj namen dosežeš in v kom vnameš ljubezen do milega in prelepega maternega jezika in naroda slovenskega, je tudi pisatelj svoj namen dosegel in bo

mu v serčno veselje in edino plačilo za njegov trud; se ti je pa kakoršna pomota koli vrnila, mu bodo jezikoslovci veliko ljubav skazali, ako mu jo popravijo, pa tudi, da mu njega nepopolnosti naznanijo ter povedó, kako bi se dalo izverstneje govoriti o glasoslovji slovenskega jezika.

